

VAKCINACE PROTI KOUŘENÍ: AGENDA K DISKUSI. PŘEHLED ODBORNÝCH ČASOPISŮ V LETECH 2001–2013

Od roku 2001 je nikotinová vakcinace prezentována jako nový způsob léčby závislosti na nikotinu. Princip očkování spočívá v iniciaci tvorby sérových protilátek, které vytvářejí s nikotinem velké molekuly a tak blokují jeho přestup přes hematoencefalickou bariéru do mozku; kuřákovi chybí příjemné změny nálady, snížení percepce stresu. Skupina autorů z Netherland Organisation for Health Research and Development připravila a publikovala přehled z více než 60 vědeckých článků, které vyšly v období 2001–2013 a týkaly se terapeutických, preventivních a etických otázek spojených s „očkováním proti kouření“.

První tématickou skupinu představuje vlastní problematika kouření: je především pokládáno za závažný rizikový faktor vyvolávající onemocnění. Kromě toho má i neurobiologické účinky (vyvolání závislosti), které mnozí pokládají za samostatné onemocnění. Kouření má však i stránku socioekonomickou a psychologickou (např. je výrazem rebelie apod.). Indikace použití vakcíny je nejvíc odůvodněná neurobiologickou stránkou, kdy se zabrání přestupu nikotinu do mozku, kruh závislosti se přeruší a vakcína tak slouží jako možná terapie.

Druhý okruh zahrnuje otázky, zda byla naplněna očekávání z účinnosti vakcinace, která podpořila její výzkum a propagaci. Původní úvahy byly zaměřeny jak pro terapeutické použití u dospělých kuřáků, tak i pro použití u mládeže v prevenci vzniku závislosti. Oba cíle měly mít význam pro zlepšení zdraví populace, neboť vedly ke snížení prevalence kuřáků. Později se pojetí preventivní vakcinace posunulo i do oblasti klinické – individuální – medicíny. Klinické studie se soustředily na účinnost při odvykání kouření: na kvalitu očkovací látky, zjištění účinného titru protilátek a adekvátního počtu injekcí. Zásadní význam má skutečnost, že vakcinace nezmírňuje abstinenci příznaky spojené s absencí nikotinu v mozku a proto terapeutické výsledky při od-

vykání kouření jsou rozpačité. Nadále je třeba propagaci vakcinace vtisknout novou dimenzi upozorňující na pochopení specifity jejího účinku, na motivaci a aktivní spolupráci, podobně jako je tomu u klasických medikamentózních podpor odvykání kouření.

Tady vyvstává třetí okruh zahrnující otázky etické, zejména autonomie očkovaných. U dospělých by neměl být problém: k očkování se dobrovolně rozhodnou po informacích, které korigují nereálná očekávání „záračného léku“ pomáhajícího bez aktivní účasti pacienta. Za děti rozhodují jejich rodiče s přihlédnutím k jejich věku a k délce působení vakcíny. Je třeba zvážit i to, že pokud by účinky byly ireverzibilní, dítě by ztratilo práva (!) související se sociálními funkcemi kouření. Možným problémem je i větší riziko pro očkovaného kuřáka, který může kouřit víc cigaret, aby získal množství nikotinu převyšující blokující titr protilátek. Při srovnání nikotinové vakcinace s preventivním očkováním proti infekcím se v literatuře diskutuje i o tom, zda kouření je bezprostředně nebezpečnější než infekční nemoci, zda má pro zdraví populace takový význam, aby bylo očkování hrazeno z veřejných rozpočtů a zda očkovat všechny děti, či jen více ohrožené (zejména sociálním prostředím); tento aspekt pak zahrnuje i pohled individualizace ochrany, včetně možné diskriminace a stigmatizace.

Všechny zmíněné tři okruhy vyvolávají nutnost další výměny odborných a etických názorů a stanovisek mezi výzkumníky, politiky i širokou veřejností.

Wolters A, de Wert G, van Schayck OC, Horstman K. Vaccination against smoking: an annotated agenda for debate. A review of scientific journals, 2001-13. Addiction. 2014 Aug;109(8):1268-73.

*Prof. MUDr. Draboslava Hrubá, CSc.,
Ústav ochrany a podpory zdraví, LF MU, Brno*